

Сабитова Э.С.

**«ЖАМИЙЛА» ПОВЕСТИНДЕГИ ЧЫНГЫЗ АЙТМАТОВДУН
«ЖАН ДҮЙНӨНҮН ДИАЛЕКТИКАСЫН» АЧУУ ЧЕБЕРЧИЛИГИ КЫРГЫЗ
АДАБИЯТЫНЫН ЖАНА ДҮЙНӨЛҮК АДАБИЯТТЫН КӨРКӨМДҮК-
ЭСТЕТИКАЛЫК ТАЖРЫБАСЫНЫН ФОНУНДА (биринчи макала)**

Сабитова Э.С.

**ИСКУССТВО ПСИХОЛОГИЗМА» ЧЫНГЫЗА АЙТМАТОВА
В ПОВЕСТИ «ДЖАМИЛЯ» НА ФОНЕ ХУДОЖЕСТВЕННО-ЭСТЕТИЧЕСКОГО
ОПЫТА КЫРГЫЗСКОЙ И МИРОВОЙ ЛИТЕРАТУРЫ (первая статья)**

E.S. Sabitova

**«ART PSYCHOLOGY» CHYNGYZ AITMATOV IN THE STORY
«JAMILA» ON THE BACKGROUND OF ARTISTIC AND AESTHETIC EXPERIENCE
OF THE KYRGYZ AND WORLD LITERATURE (the first article)**

УДК: 811.161.800:83

Аталган макалада Ч.Айтматовдун “Жамийла” повестинин психологизми, жазуучунун каармандардын жан дүйнө диалектикасын ачуу чеберчилиги кыргыз жана дүйнөлүк адабияттын контекстинде каралат. Макалада катышуучу каармандардын ички дүйнөсүн көркөм таанып билүүнүн жолдору жана ыкмалары, тагыраак айтканда, инсандын психологиясын түздөн-түз эмес, кыйыр түрдө чагылтуунун формалары (мимика, пластика, жестукулляция, учуучуга айтылган сөз, физиологиялык өзгөрүү ж.б.) кыргыз жана дүйнөлүк адабияттын мыкты үлгүлөрүнүн мисалында көрсөтүлөт. Бир сөз менен айтканда, “Жамийланын” ийгилиги андагы сүйүү жөнүндөгү баяндын табигыйлуулугунда: бардыгы чөп өсүп жаткандай, жамгыр төгүп жаткандай, күн нуру чачырап тургандай жөп-жөнөкөй. Ч. Айтматовдун чеберчилиги ушунда, ал өз бакты-таалайы үчүн күрөшүп жаткан адамдардын жан дүйнө диалектикасын жогорку даражадагы устакерлик менен ачып берген.

Негизги сөздөр: адабият, жазуучу, көркөм чыгарма, психологиялык анализ, психологизмдин каражаттары, жазуучунун көркөм чеберчилиги, реализм, стиль.

В данной статье рассматривается психологизм повести “Джамия” Ч. Айтматова, мастерство писателя в раскрытии диалектики души героя в контексте художественно-эстетического опыта кыргызской и мировой литературы. В статье показываются пути и приемы художественного познания внутреннего мира действующих лиц, точнее форма психологического изображения не непосредственно, а через внешние симптомы психологического состояния героя (мимика, пластика, жестукулляция лиц на слушателя физиологические изменения и т.п.). приемы косвенного изображения внутреннего мира персонажей анализируются на фоне опыта кыргызской и мировой литературной классики. Одним словом в статье успех “Джамии” объясняется тем, что она повествуется о любви естественно, просто так, как растет по весне трава, как льет теплый дождь, как светит солнце на эту молодую траву. Мастерство Ч. Айтматова в том, что автор в высшей степени сумел раскрыть внутреннюю диалектику души человека, осознавшего свое человеческое счастье и борющегося за него.

Ключевая слова: литература, писатель, художественное произведение, психологический анализ, средства психологизма, мастерство писателя, реализм, стиль.

This article examines the psychologism of the novel “Jamil” by C. Aitmatov, the writer's skill in uncovering the dialectic of the hero's soul in the context of the artistic and aesthetic experience of Kyrgyz and world literature. The article shows the ways and methods of artistic knowledge of the inner world of the actors, or rather, the form of the psychological image is not directly, but through the external symptoms of the psychological state of the hero (mimicry, plastic, gesturing of faces to the listener, physiological changes, etc.). methods of indirectly depicting the inner world of characters are analyzed against the background of the experience of the Kyrgyz and world literary classics. In a word, in the article the success of “Jamil” is explained by the fact that it narrates about love naturally, simply as the grass grows in the spring, as the warm rain pours, as the sun shines on this young grass. The skill of Ch. Aitmatov is that the author was extremely able to reveal the inner dialectic of the soul of a person who realized his human happiness and fought for him.

Key words: literature, writer, artwork, psychological analysis, means of psychology, skill of the writer, realism, style.

Адабият, искусство адамдын духовный ишмердигинин бир түрү. Ал эми ар кандай ишмердиктин өзүнүн түрдүк белгилери, касиеттери (родовые свойства) болот. Психологизм көркөм сөз өнөрүнүн түрдүк белгилеринин бири. Болгондо да негизгилеринен. Адабияттын чагылтуу объектиси – адам. Ал эми адам өзү биологиялык баштамалардан жана ички жан дүйнөдөн, социалдык психологиядан турат. Эгер адам сөз искусствосунун предмети болсо, анда адабият адам психологиясын айланып өтө албайт. Адамдын психологиялык чындыгысыз чыныгы адабият жок. Психологизмсиз адабият адам жөнүндөгү чындыкты бере албайт. Адабият өзүнүн психологизми менен адабият. Ошон үчүн адабияттын теориясы психологизм түшүнүгүн сөз өнөрүнүн түрдүк касиети катары эсептеп келет. Ушул аспектиден караганда, окумуштуу А.Иезуитовдун төмөнкү ою туура: “Психологизм выступает как родовой признак искусства слова, его органичное свойство, свидетельство художественности. Известно, что предмет искусства – человек в целом, включая его внутренний мир, существенную часть которого составляет психология. От-

сюда всякое подлинное искусство так или иначе имеет дело с психологией человек, вольно или невольно обращается к ней. Особое место принадлежит здесь психологическому анализу” [1]. Бирок психологизмди адабияттын түрдүк белгиси дегендик, ал адабияттын пайда болуп өнүгүшүнүн бардык этаптарында эле мыйзам ченемдүү кубулуш катары көрүнө бербейт. Эгерде психологизмди турмушту көркөм чагылтуунун эстетикалык принциби катары түшүнсөк, анда ал тарыхый-көркөм процесстин белгилүү бир этабында пайда болуп, күчүнө кирет. Айрыкча, реализм методы тарыхый сахнага чыккан мезгилде. Реализмге чейинки көркөм сөз өнөрүндө адамдын жан дүйнөсүн көрсөткөн психологиялык чагылтуулар орун алат. Бирок социалдык анализге таянган, адамдын жан дүйнө диалектикасын ачууну эстетикалык принцип, туруктуу эреже катары жетекчиликке алган жазуучулук менталитет көркөм өнүгүүнүн жогорку тепкичинин көрсөткүчү.

Албетте, өткөн кылымдын 50-жылдарында кыргыз адабияты жетилген реалисттик психологизмди жаратуу үчүн али жаштык кылат эле. Бирок жаш адабияттардын тездетилген өнүгүшүнүн парадоксу шейреде, улуттук адабиятыбыз Чыңгыз Айтматовдун сейрек кездешкен таланты аркылуу европалык реалисттик адабияттын үлгүсүндөгү көркөм психологизм феномени жарыкка алып келди. Мунун күбөсү атактуу “Жамийла” повести (1958) болгондугу айныгыс чындык. 1962-жылы Москвада болуп өткөн “Проблемы гуманизма в современной литературе” аттуу дискуссияда “Отчетливо выраженное стремление современной советской литературы проникнуть во все грани бытия героя, во все движения его души и сердца” (ошондо, 38-бет.) - деп В.Р. Щербина адабияттагы жаңы тенденцияны өзгөчө басым коюп белгилеген. В.Р. Щербина бул пикирин көп улуттуу совет адабиятында пайда болгон Ч.Айтматовдун “Жамийла”, “Делбирим”, Ольга Бергольцтун “Дневные звезды”, В. Луговскийдин “Середина века”, М.Шолоховдун “Судьба человека”, сыяктуу чыгармаларына, Э. Межелайтистин ыр, поэмаларына, К. Симоновдун, С. Залыгиндин, Д. Граниндин, Ю. Германдин психологиялуу прозаларына таянып айткан. Адамдын жүрөгүнүн, жан дүйнөсүнүн ички сырларын жана кылдат кыймылдарын ачып көрсөтүүгө умтулган жаңы көркөм тенденцияга совет адабиятында айрыкча “Жамийла” күбө өтүп турган.

“Жамийла” повестиндеги психологиялык анализ буга чейин атайын изилдөөнүн предмети болбогон. Албетте, аталган чыгарманын психологиялуулугу жөнүндө абдан көп ар түркүн пикирлеп айтылган. Бирок ал пикирлер убагында айтылган ойлор, откликтер катары ар түркүн булактарда жазылган боюнча чачкын мүнөздө калып келет. Повестин психологиялык новаторчулугу, (айрыкча кыргыз адабиятынын фонунда) системалуу илимий талдоонун объектисине түшө элек. “Жамийла” повестинин илимий талдоого омок болуп бере турган жаңылыгы, анда каармандардын ички жан дүйнөсүн ачып берүүчү психологиялык каражат-куралдардын бүтүндөй

бир системасынын орун алгандыгында. Биз дал ушул психологиялык каражат-куралдарды жазуучунун колдонуу чеберчилигин, алардын каармандардын жан дүйнө диалектикасын ачуудагы көркөм функциясын иликтөөгө киришебиз. Ошондой эле, Ч.Айтматовдун стилдик маданиятынын кайсы көркөм мектептердин таалиминен чыгып жатканына да сарасап салууга, демек, кыргыз жазуучусунун көркөм инновацияларын дүйнөлүк эстетикалык тажрыйбанын контекстинен кароого аракеттенебиз.

Көркөм чыгарманын психологизмине арналган теориялык, адабият таануучулук эмгектерде [3, 4, 5, 6] каармандын ички жан дүйнөсүн, анда өтүп жаткан процесстерди чагылтуунун ар түркүн формалары жана ыкмалары, көркөм аспап-тары бар экени тастыкталат. Алардын негизгилерин төмөнкүчө атоого болот: ички монолог, ички речь, монолог, диалог, персонаждын кеп ишмердиги, ичте өтүп жаткан ой-сезимдерди каармандын тышкы физический кыймыл-аракети, жүрүм-туруму, мимикасы, жестикуляциясы, ымдоо-жамдоо ишаралары аркылуу берүү, каарманга башка персонаждардын көзү менен кароо (“Субъективдүү призма”), курчап турган предметтерди сүрөттөө, эпизод, деталь, штрих, подтекст менен иштөө, унчукпай коюу (умолчание) ж.б. ушул каражат-куралдарга И.В. Страхов төмөнкүчө жалпылап мүнөздөмө берет: “Основные формы психологического анализа возможно разделить на изображение характеров “изнутри”, то есть путем художественного познания внутреннего мира действующих лиц, выражаемого при посредстве внутренней речи, образов памяти и воображения; на психологический анализ “извне”, выражающийся в психологической интерпретации писателем выразительных особенностей речи, речевого поведения, мимического и других средств внешнего проявления психики. Назовем первую форму психологического изображения “прямой”, а вторую “косвенной”, поскольку в ней (второй) мы узнаем о внутреннем мире героя не непосредственно, а через внешние симптомы психологического состояния” [7]. Кыскасы, колдоно билсе, “жан дүйнө диалектикасын” (Н.Г. Чернышевский) ачып көрсөтүү үчүн психологиялык анализдин кеңири жана бай мүмкүнчүлүктөрү бар. Ч. Айтматов өзүнүн “Жамийла” повестинде психологизмдин дал ушул кеңири жана бай мүмкүнчүлүктөрүнөн чеберчилик менен пайдаланган.

1. Психологиялык чагылтуунун кыйыр түрдөгү (косвенный) формасынын “Жамийла” повестинде колдонулуш өзгөчөлүгү жана анын каармандын жан дүйнөсүн ачуудагы ролу.

Жогоруда белгиленгендей, “Жамийладагы” психологиялык чагылтуунун кыйыр формасына, башкача айтканда, И.В. Страхов жазгандай, жан дүйнөнү көрсөтүүнүн “тышкы” (“извне”) ыкма-амалдарына токтололу. “Жамийла” повестинде Ч.Айтматовдун стили үчүн негизинен каармандын ички жан дүйнөсүндө өтүп жаткан процесстерди кейипкердин кыймыл-аракети, кебете-кешпири, мимикасы, жестикуляциясы, жорук-жосуну (поступкасы), жүрүм-туру-

мунун сырткы көрүнүштөрү аркылуу көрсөтүү көбүрөөк мүнөздүү. Мисалдарга кайрыралы. Данияр капты көтөрүп, трап менен өжөрлөнүп чыгып баратканда Жамийланын кандай абалда тургандыгы чыгармада мындайча сүрөттөлөт:

“Тигине Данияр токтой калып, ээрдин кесе тиштеп көзүн жумду. Менин да башым айланып, жер көчүп бара жаткансыйт. Бир оокумга эсим оогондой, эчтеке билбей калдым. Кимдир бирөө билегимден карыштыра кармап сындырып жиберчүдөй болду. Мындай карасам Жамийла экен. Өнү жууган чүпүрөктөй бопбоз, эриндери мурдагы күлкүнүн элесин сактаган бойдон чала ачыла берип, көзүн Даниярдан албай, телмирип калыптыр”.

Мына ушул эпизоддогу Сейиттин билегин сындырып жиберчүдөй карыштыра кармаган кол, чүпүрөктөй бопбоз өң, чала ачылган эрин Жамийланын курч кырдаалдагы ички психологиялык чыңалуусун күзгүдөн көрсөткөндөй даана көрсөтүп турат. Күтүү-сүздөн мындай кырдаалдын чыгышына чоң карала каптан улам Жамийла өзүн күнөөкөр сезип турбайбы.

Бул окуя болгондун эртеси айылдагы кырманда болгон дагы бир эпизод менен таанышып көрөлү:

“Эртең менен эгинди капка салып жатканда, Жамийла жанагы кырыктуу карала капты алды да, буту менен басып туруп, тигиштерин эки колдоп айрып-айрып жиберди. Бөлөк-салагы чыккан таарды ал таразачынын алдына ыргытты:

- Ме, ал алдагы таарынды! Бригадирине да айтып кой, экинчи мындай капты берчү болбосун!

- Ой сен өзүң соосунбу, бул эмнең?

- Эчтеке эмес!

Станцияда карала капка байланыштуу болгон окуя Жамийлага катуу таасир кылгандыгы, ал окуянын таасиринин күчү жанбай, Жамийла дагы эле “шок” абалында экенин, бул эпизод бизге жакшы көрсөтүп турат. Карала каптын айрылышы келиндин ичиндеги өкүнүч аралашкан күчтүү ой-сезимдердин толкунун айгинелейт. Карала каптын айрылышын Жамийланын Данияр жөнүндөгү күн мурун түзүлгөн көнүмүш (предубеждение) түшүнүктөрүнүн “айрылышы” жана бул адам тууралуу жаңы ынанымга көчө башташы катары да кабыл алсак болот.

Психологиялык чагылтуу Ч.Айтматов үчүн эпизоддук маанидеги инструмент эмес. Психологизм Ч.Айтматовдун аң сезимдүү түрдө тутунган эстетикалык принциби, көркөм изилдөө куралы. Адам жанынын диалектикасын, инсанды ич жактан аңтарып сүрөттөө Ч. Айтматов үчүн “Жамийла” повестинде башынан аягына чейин карманган, мүдөө туткан туруктуу көркөм эреже. Мына ошондуктан психологиялык талдоо “Жамийланын” сюжетин башынан аягына чейин тепчип өткөн өзүнчө линия. Эмесе, жазуучунун бул искусствосуна дагы бир жолу үнүлүп, Даниярдын август түндөрүндөгү укмуштуу обондорунан кийин Жамийланын ички дүйнөсүндө эмнелер болуп жаткандыгына, анын руху кандай абалда экендигине назар салып көрөлү.

“Баягы тамашөкөй, шайыр мүнөз келин эмне үчүндүр жоошуй түшүп, анын мурда ойноктогон

өткүр көздөрү эми ичтен муңдана, тумандуу жазгы күн сыяктуу, жылуу мээримге толуп, назик тиктейт. Жолдо кетип бара жатканыбызда, Жамийланын жүзүнөн дайым бир ой кетпей, ээрдинде үлбүрөгөн күлкүнүн көлөкөсү адашып, ал өзү гана билген кандайдыр жакшы бир нерсеге ичи жылыгансып, ошого сүйүнгөн өңдүү туюлат. Кээде болсо, теске-рисинче, алда эмнеден эси чыккандай, капты арабадан ийинине силкип алып, ошол бойдон ордунан козголбой туруп калат. Оргуштана аккан суу алдынан кокус кездешкендей, ушул шок сууну кечсемби, же кечпесемби деген сыяктуу, Жамийла ошондо илгери аттангандан коркуп, дал болуп апкаарыйт. Даниярга болсо, ал эмне үчүндүр жакын жолобой, көзүнө тик кароодон качып, сырттап жүрдү. Жамийла ага мурункудай эле назар салбагансып, тоготпой коюуга канчалык аракеттенсе да, акыры бир жолу кырманда, айласы куругандай, Даниярга кыжырлана сүйлөндү:

- Алдагы үстүндөгү көйнөгүңдү чечсең боло! Берчи бери жууп берейин!

Көйнөктү сууга алып барып жууду да, жашаңга жайып коюп, өзү жанына отуруп, көйнөктүн бырыштарын жазган өңдүү, аны көпкө чейин алаканы менен акырын сылап отурду. Кээде ал көйнөктүн тозулган ийиндерин күнгө салып, муңкана тиктеп, эмнегедир кейигенсип башын чайкап жатты”.

Сейиттин бул аңгемесинен Жамийланын сүйүү өртүнө чалдыкканы көз көрүнөө. “Капты арабадан ийинине силкип алып, ошол бойдон козголбой туруп” калганы, каш-кирпигиндеги, өнү-башындагы кубулган “сүрөттөр”, Даниярдан оолак жүрүүгө жасаган аргасыз аракети, фронтовик солдаттын көйнөгүн жууп, шиберге жайып коюп, анан көйнөктү аяр, назик сылап, муңдана тиктеп отурганы анын ички толгонууларын, махабат азабын, эки анжы болуп санааркап чайналып, чокко түшүп турганын ашкерелеп жатат. Бул сүрөттөлүштө “сүйүү” деген сөз көрүнбөйт. Бирок Жамийланын кыжырланып: “Алдагы үстүндөгү көйнөгүңдү чечсең боло! Берчи бери жууп берейин!” деген сөздөрү “сүйөм” дегенден да күчтүү чыккан. Ч. Айтматовдун ички процессти бере билүү чеберчилиги чынында эле сабак аларлык жана суктанарлык.

Жамийланын жылан чакпай, жылкы теппей” эле бир күнү кырманда бригадир Орозматка “- Арабаңызды алыңыз! Кайда жиберсенер мейли, бирок станцияга эгин ташыбайм!” – деген капысынан чыргоолонуп чатак салышы да, келиндин никелүү күйөөсүнүн алдындагы парз менен Даниярга болгон жалындуу махабатынын ортосундагы психологиялык алдастоолоруна эң сонун айгак болуп турат. Кыскасын айтканда, Данияр менен Жамийланын ортосундагы мамиле психологиялык жактан терең мотивировкалангандыктан повестин аяк жагындагы эмоцияга жык толгон жалындаган махабат сөздөрү окурманга ушунчалык табигый жана мыйзам ченемдүү, орундуу угулат. Окуйлу:

“Жашыл-ала көгүлтүр чагылгандар ийме-чийме сынып, жардын артына сууга түшүп жатты. Андан-

мындан тийип, саманды чаба черткилеп, жаандын алгачкы тамчылары дыбырай баштады.

- Жамийлам, жаным-калкагайым, кызыл гүлүм, Жамалтай! - деп, Данияр кыргыз менен казакта болгон эң назик аттарды сүйгөнүнө арноодо. – Мен дагы сени алда канча сүйгөм, өмүрүмдө көрбөсөм да, окопто жатып сени ойлогом! Көрсө, менин сүйгөнүм тууган жеримде тура! Көрсө, ал сен экенсиң, Жамийлам, кызыл гүлүм!

- Бүркүтүм! Шаңшыган бүркүтүм! Бери болчу, көзүңдү көрсөтчү” О, шаңшыган бүркүтүм!

Жаан күчөп келди. Шамал учурган үйдүн үүү, кулаалы канат каккандай далбандап жулунду. Бирде кыйгачынан, бирде тик куюлган нөшөр жерди сагыгандай үстү-үстүнө, өпкүлөп, асандын каптал-капталынан көчкү жүргөнүп күн күркүрөдү. Кызгалдактын жазгы өртүндөй, жалын алган чагылгандар тоо боорлоп, төш-төшкө жайнады”.

Данияр менен Жамийланын бул сөздөрү көктөгү булуттан төгүлүп жаткан жамгырдай табигый. Чыртылдаган чагылгандар, күркүрөгөн күн, куюлган нөшөр сүйүшкөн адамдардын ички эмоцияларын символдоштуруп турат. Чыгарманын башынан аягына чейин мүнөздүү болуп эсептелген сүрөттөөнү чын жүрөктөн чыккан ушундай табигыйлуулугун, лиризмин, жөнөкөйлүгүн туура ынангандыктан адабиятчы З. Кедрина төмөнкүдөй деп таамай мүнөздөмө бергендиги адилеттүүлүк болгон: “Успех “Джамили” объясняется тем, что она повествует о любви естественно, просто так, как растет по весне трава, как льет теплый дождь, как потом прорывая покров туч, светит солнце на эту дерскую молодую травку” [8].

Кыргыз профессионалдык көркөм сөз өнөрүнүн 40-жылга жакын тарыхында аялзатынын көркөм элесинин динамикасынын көз карашынан алганда, “Жамийла” повестинде аялдын образынын эволюциясы өзүнүн реалисттик бийик чекитине чейин өсүп чыгып барган. Аталган чыгармада Жамийланын образы кандайдыр бир моралдык идеянын персонификациясы эмес, автордун махабат маселесине байланыштуу алдын ала түзүп алган сюжеттик долбоорун элпектик менен тейлеген шарттуу фигура же автор каалагандай басып турган, калемгер каалагандай ойноткон куурчак эмес. Жамийла баарынан мурда индивидуалдуу мүнөз, өзүнүн жекече турмушу, жекече ой-пикири, кыял-жоругу, жекече тагдыры менен жашаган тирүү личность. Окурман тоодо кулун-тайлар менен жарышып өскөн, жалындай жалбырттаган, ачык, түз сүйлөгөн, шамдагай, эмоционалдуу, кыялдуу, акылдуу, эски адат-нормалардын алдында бүжүрөбөгөн, багынычсыз, эркин ойлоно билген, өз башына өзү ээ адамкерчиликтүү, адамдын адамдыгын тааный билген Жамийланы эч ким менен чаташтыр-

байт. Жамийланын образы өзүнчө эле поэзия. Окурман анын шыңга боюн, эки өрүмгө батпай дүркүрөп өскөн чачын, жаштыктын ашып-ташкан күчү ойноктогон чымкый кара сүйрүрөөк көздөрүн, “чыт көйнөгү эт-этине жармашып, мүчөсүн кыналап сүрөттөгөндөй, тирсейип түйүлгөн эмчектен тартып, белине чып бурала, соорусунан жылгаланып, чың булчуң сандарына оролгон” денесин (суудагы оюнду эстейли), Данияр менен кетип бараткандагы башына салынган аппак жүн жоолугун, кызыл-ала гүлдүү көйнөгү менен чий баркут чапанын, Жамийланын бат, бат өзгөрүп турган маанайын, бирде албырган, бирде купкуу болуп кеткен, бирде бозоргон, бирде күлүп-жайнаган өңүнөн өйдө, ичиндеги уйгу-туйгуларынын бардык нюанстарынан өйдө, даана көрүп турат. Бир сөз менен айтканда, кыргыз адабиятында аялдын образы биринчи жолу толук кандуу психологиялашкан жана индивидуалдашкан. “Жамийлада” сюжеттин жүрүшү мүнөздөрдүн өнүгүшү менен аныкталат. Аталган повестте аялдын образы биринчи жолу автордук диктаттын бийлигинен эмансипацияланып, өз алдынча индивидуалдуулук катары жашап, аракеттенет. Бул кыргыз адабиятында сүрөттөөнүн реалисттик маданиятынын орун очок алышынын айныгыс далили.

“Сила айтматовской повести заключается, в том что автор в высшей степени выразительно сумел раскрыть внутреннюю диалектику души человека, осознавшего свое человеческое счастье и борющегося за него непреклонно”, деп “Жамийланын көркөм артыкчылыгын жана жаңычылдыгын кыргыз сынчыларынын ичинен К. Асаналиев таамай белгилеген [9].

Адабияттар:

1. Иезуитов А. Проблемы психологизма в эстетике и литературе. - Китепте: Проблемы психологизма в советской литературе. – Ленинград: Наука, 1970. - 39-б.
2. Иезуитов А. Проблемы психологизма в эстетике и литературе. - Китепте: Проблемы психологизма в советской литературе. – Ленинград: Наука, 1970. - 38-б.
3. Гинсбург Л.Я. О психологической прозе. - М., 1968.
4. Гинсбург Л.Я. Проблемы психологизма в советской литературе. - Л.: Наука, 1970.
5. Лихачев Д.С. Внутренний мир художественного произведения. / Вопросы литературы, 1968. - №8.
6. Есин А.Б. Психологизм русской классической литературы. - М.: Просвещение, 1988.
7. Страхов И.В. Психологический анализ в литературном творчестве: в 2-х ч. - Саратов, 1973. - Ч. 1. - С.4.
8. Кедрина З. Золотая жила, Китепте: Чингиз Айтматов. – Фрунзе, Кыргызстан, 1975, 17-бет).
9. Асаналиев К. Движение во времени. - Фрунзе: Кыргызстан, 1978. - 69-бет.

Рецензент: к.пед.н. Умарова Р.